

**DILEMY INKLUZÍVNEHO PROCESU
V EDUKÁCIÍ SO ZAMERANÍM
NA SOCIALIZÁCIU OSÔB
SO ŠPECIÁLNYMI POTREBAMI**

Zborník príspevkov
z medzinárodnej vedeckej multiodborovej konferencie
17. – 18. september 2015, Prešov

Lucia Hrebeňárová, Jana Kožárová (Eds.)

PREŠOV 2015

Konferencia je realizovaná v rámci riešenia projektu APVV-0851-12 *Osobnostné a sociálne faktory školskej úspešnosti žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v podmienkach inklúzie (OSFa) (2013 – 2016)*

Názov: **DILEMY INKLUZÍVNEHO PROCESU V EDUKÁCII SO ZAMERANÍM
NA SOCIALIZÁCIU OSÔB SO ŠPECIÁLNYMI POTREBAMI**
Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej multiodborovej konferencie
17. – 18. september 2015, Prešov

Editorky: PaedDr. Lucia Hrebeňárová, Ph.D.
Mgr. Jana Kožárová, Ph.D.

Recenzenti: prof. PhDr. Viktor Lechta, Ph.D.
doc. PhDr. Věra Vojtová, Ph.D.

Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2015

ISBN 978-80-555-1423-9

Hlavní organizátoři:

Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove
Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
Spoločnosť pre špeciálnu a liečebnú výchovu na Slovensku
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

Spoluorganizátoři:

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave
Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove
Asociace pracovníků speciálně pedagogických center České republiky
Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

UNIVERZITA
KONŠTANTÍNA
FILOZOFA PEDAGOGICKÁ
V NITRE FAKULTA

Vedeckí garanti:

prof. Dr. hab. Adam Franciszek Stankowski, PhD.
prof. PhDr. Marta Horňáková, PhD.
prof. PhDr. Viktor Lechta, PhD.
prof. PhDr. Milan Portik, CSc.
prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD.
doc. PaedDr. Bibiána Hlebová, PhD.
doc. PaedDr. Ladislav Horňák, PhD.
doc. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.
doc. PaedDr. Erik Žovinec, PhD.
doc. PhDr. Věra Vojtová, Ph.D.
doc. Mgr. Ján Hučík, PhD.
PhDr. Lubomír Páleník, CSc.
Mgr. Tatiana Dubayová, PhD.

Organizační garanti:

PaedDr. Lucia Hrebeňárová, Ph.D.
PhDr. Bohuslav Kuzyšín PhD.
Mgr. Jana Kožárová, PhD.
Mgr. Jarmila Žolnová, Ph.D.
PaedDr. Pavlína Baslerová
PaedDr. Mária Tekelová
PhDr. Tatiana Čekanová

OBSAH

ÚVOD 9

ROKOVANIE V PLÉNE

VÝCHOVNÝ ASPEKT INKLUZÍVNEJ EDUKÁCIE
Nad'a BIZOVÁ 12

FAKTORY ŠKOLSKÉJ ÚSPEŠNOSTI ŽIAKOV (NIELEN)
SO ŠPECIÁLNYMI VÝCHOVNO-VZDELÁVACÍMI POTREBAMI
Tatiana DUBAYOVÁ..... 23

INCLUSIVE EDUCATION IN NORWAY – CORE PRINCIPLES, WAYS
AND MEANS IN A SCHOOL CONTEXT
Berit GROVEN..... 31

LIEČEBNÁ PEDAGOGIKA, JEJ SÚČASNÉ DILEMY A MIESTO V EDUKÁCI
ŽIAKOV SO ŠPECIÁLNYMI VÝCHOVNO-VZDELÁVACÍMI POTREBAMI
Marta HORŇÁKOVÁ 43

OD SEGREGÁCIE K INKLÚZII – HISTORICKÝ EXKURZ
Ema KOLLÁROVÁ..... 51

ŠPECIÁLNOPEdagogické PORADENSTVO PRE DYSLEKTIKOV
NA STREDNÝCH ŠKOLÁCH – NOVÉ VÝZVY
Erik ŽOVINEC 60

ROKOVANIE V SEKCIÁCH

SOCIÁLNA INKLÚZIA DETÍ SO ZRAKOVÝM POSTIHNUTÍM
Viera ANDREÁNSKA, Zuzana BRUNCLÍKOVÁ..... 70

PODPŮRNÁ OPATŘENÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI
VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI
Pavlína BASLEROVÁ..... 76

Prešov 17. – 18. september 2015

SOCIÁLNE PARADIGMY INKLÚZIE ŽIAKOV A ŠTUDENTOV
SO SLUCHOVÝM POSTIHNUTÍM DO BEŽNÝCH ŠKÔL
Vladimíra BELIKOVÁ 84

PRÍPRAVA BUDÚCICH UČITELOV NA INKLUZÍVNE VZDELÁVANIE
NA KATEDRE PEDAGOGIKY PF UMB ZA POSLEDNÝCH 20 ROKOV
Vlasta BELKOVÁ, Patrícia ZÓLYOMIOVÁ 96

DZIECKO Z ZESPOŁEM NADPOBUDLIWOŚCI PSYCHORUCHOVEJ
ADHD – DEFINICJA, PRZEJAWY I TERAPIA
Agata FIJAŁKOWSKA-MROCZEK 105

ANDRAGOGICKÁ INTERVENCIA V RÁMCI SOCIÁLNO-EDUKAČNÉHO
PORADENSTVA
Milan FILIP 116

MOŽNOSTI PODPORY INKLÚZIE V ZÁUJMOVÝCH ÚTVARoch
Veronika HAŠKOVÁ 124

RÓMSKA ROZPRÁVKA (PARAMISI) V KONTEXTE PREGRADUÁLNEJ
PRÍPRAVY PEDAGÓGOV NA INKLUZÍVNU EDUKÁCIU
ŽIAKOV Z MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNÍT
Bibiána HLEBOVÁ..... 133

EPISTEMOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ ŠKOLSKÉJ ÚSPEŠNOSTI ŽIAKOV
SO ŠPECIÁLNYMI VÝCHOVNO-VZDELÁVACÍMI POTREBAMI
V KONTEXTE INKLUZÍVNEHO VZDELÁVANIA
Lucia HREBEŇÁROVÁ, Jana KOŽÁROVÁ..... 143

FENOMÉN MENTÁLNÍ JINAKOSTI VE FILMU: ČLOVĚK S DOWNOVÝM
SYNDRÓMEM V HLAVNÍ ROLI, ANALÝZA FILMU YO TABIÉN (JÁ TAKY, 2009)
Ivana HRUBEŠOVÁ 151

ŠANCA PRE OSOBY S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM – PROFESIJNÁ PRÍPRAVA
A ICH UPLATNENIE V SPOLOČNOSTI
Ján HUČÍK..... 164

KOREKCIA PORÚCH SPRÁVANIA POHYBOVÝMI AKTIVITAMI V RÁMCI
VÝCHOVNO-VZDELÁVACIEHO PROCESU
Erika CHOVANOVÁ, Mária MAJHEROVÁ, Mária MARKOVÁ..... 176

POSTAVENIE ŽIAKA S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM V ŠTANDARDNEJ TRIEDE ZÁKLADNEJ ŠKOLY
Monika ŠULOVSKÁ, Beáta BANASOVÁ.....397

ŠPECIFIKÁ EDUKÁCIE A INTEGRÁCIE ŽIAKOV S PORUCHAMI AUTISTICKÉHO SPEKTRA V KONTEXTE SOCIALIZÁCIE OSÔB S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA
Eva TURÁKOVÁ, Iveta FEŤKOVÁ OLENOČINOVÁ, Aneta RABADOVÁ, Lucia ČELOVSKÁ408

DOPAD NEZRELOSTI RODIČOV NA VÝCHOVU DETÍ
Peter VANSÁČ, Martin JURAŠEK, Jaroslav IVANČO.....415

PRÍSTUPY K VYTVÁRANIU POZITÍVNEJ KLÍMY V ŠKOLSKEJ TRIEDE
Jarmila ŽOLNOVÁ, Jana KOŽÁROVÁ425

ÚVOD

Zborník príspevkov vychádza ako výstup z medzinárodnej vedeckej multiodborovej konferencie pod názvom Dilemy inkluzívneho procesu v edukácii so zameraním na socializáciu osôb špeciálnymi potrebami, konanej v dňoch 17. a 18. septembra 2015 na pôde *Katedry špeciálnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove*. Záštitu nad jej organizáciou prevzali *Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Spoločnosť pre špeciálnu a liečebnú výchovu na Slovensku a Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave. Spoluorganizátormi sú Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave, Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Asociace pracovníků speciálně pedagogických center České republiky a Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre*.

Konferencia bola realizovaná v rámci projektu APVV-0851-12 *Osobnostné a sociálne faktory školskej úspešnosti žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v podmienkach inklúzie* (OSFa) (2013 – 2016) a zameriavala sa na riešenie kľúčových dilém inkluzívneho vzdelávania detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami ako faktorov ich školskej úspešnosti. Hlavným cieľom medzinárodnej vedeckej multiodborovej konferencie bolo vytvoriť platformu pre konštruktívnu diskusiu odborníkov z rôznych odborov pri riešení aktuálnych potrieb detí, mládeže a dospelých so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v dôsledku ich zdravotného či sociálneho znevýhodnenia v procese ich inkluzívnej edukácie.

Organizátori konferencie si kládli za úlohu vytvoriť dostatočný priestor na analýzu otázok spojených so školskou úspešnosťou žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, pripravenosťou pedagógov a spoločnosti na inklúziu osôb so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v transdisciplinárnom kontexte. Transdisciplinárnosť konferencie umožňovala diskutovať o potrebách osôb s postihnutím, narušením, ohrozením a osôb sociálne znevýhodnených v procese ich inklúzie a socializácie v širšom rámci viacerých pomáhajúcich profesií; dotknúť sa otázok kvality života osôb s postihnutím a narušením; zaoberať sa kvalitou výchovy a vzdelávania žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami; formulovať úlohy špeciálnej pedagogiky, liečebnej pedagogiky a sociálnej pedagogiky v edukácii osôb s postihnutím a narušením; upozorniť na problém supervízie v pedagogike a špeciálnej pedagogike; poukázať na legislatívny kontext edukácie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami; poukázať na dôležitosť pedagogickej pomoci a podpory v edukácii, sociálnej podpory a pomoci osobám a rodinám s jedincami s postihnutím a narušením.

Dilemy inkluzívneho procesu v súvislosti so započatím na socializáciu osôb so špeciálnymi potrebami

Cieľovou skupinou konferencie boli učitelia materských, základných, stredných škôl, ale aj učitelia špeciálnych škôl, pedagogickí zamestnanci vysokých škôl, odborní zamestnanci škôl a školských zariadení, vychovávatelia, liečební pedagógovia, sociálni pedagógovia a sociálni pracovníci. Zborník obsahuje 42 príspevkov rozdelených abecedne do dvoch hlavných častí zborníka, a to podľa rokovania autorov príspevkov v pléne a rokovania autorov príspevkov v šiestich sekciách.

Lucia Hrebeňárová a Jana Kožárová
Editorky zborníka

Rokovanie v pléne

ANDRAGOGICKÁ INTERVENCIA V RÁMCI SOCIÁLNO- EDUKAČNÉHO PORADENSTVA

The Andragogy intervention in the context of socio-educational counseling

Milan FILIP¹

Abstrakt: Človek počas života prekonáva rôzne prekážky, bariéry či problémy, na ktoré musí reagovať. Nezriedka sa jednotlivci pod vplyvom nepriaznivých životných okolností, hraničných životných situácií, či psychosomatickým stavom dostávajú do situácie, kedy si nedokáže pomôcť sám. Pomocou ľudí pri riešení rôznorodých sociálnych problémov sa zaoberajú odborníci z viacerých vedných odborov a oblastí. Príspevok je zameraný na andragogický potenciál v procese sociálno-edukačného poradenstva. Cieľom príspevku je poukázať na možnosti a potenciál edukačnej intervencie pri eliminácii sociálnych problémov.

Kľúčové slová: sociálne poradenstvo, vzdelávanie dospelých, sociálny problém andragogika.

Abstract: Person throughout life overcomes various obstacles, barriers or problems on which must respond. Often an individual under the influence of adverse life circumstances, borderline life situations or psychosomatic state gets into a situation where you can not help him. Professionals from several disciplines and areas are helping people in solving various social problems. The paper focuses on Andragogical potential in the process of socio-educational counseling. The aim of this paper is to highlight the opportunities and potential educational interventions in eliminating social problems.

Keywords: social counseling, adult education, social problem, the andragogy.

V súčasnosti môžeme zaznamenať kumuláciu sociálnych problémov a prekážok, ktoré sú kladené pred každého jednotlivca. Nie všetci jednotlivci sú napríklad dostatočne sociálne vyzretí, flexibilní, plastickí, konštruktívni, či vôbec schopní svojpomocne sa orientovať a prekonávať nástrahy súčasného turbulentného a neustále sa meniaceho sveta. Nároky na jednotlivca sa neustále zvyšujú a dovoľm si tvrdiť, že bez kvalifikovanej odbornej pomoci pri riešení parciálnych problémov rôznej povahy, súvisiacich s každodenným žitím si už poradí len málokto. S istou dávkou cynizmu, ale aj rešpektu konštatujem, že obdobia polyhistorov, ako takých už dávno pominulo. Každý z nás potrebuje v istých etapách života, či v rámci vytýčených subjektívnych krátkodobých, alebo dlhodobých cieľov pomoc, podporu, inštruktáž, vedenie, školenie, konzultovanie.

¹ Mgr. Milan Filip, PhD., Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, Katedra andragogiky, Ružová č. 13, 974 11 Banská Bystrica. Slovenská republika. E-mail: milan.filip@umb.sk.

Simulovanie či **facilitáciu**. Jedným z funkčných nástrojov, ktorý je cieľovo zameraný pre jednotlivcov so sociálnymi problémami je sociálne poradenstvo.

„Problematika sociálneho poradenstva sa stáva aktuálnou v období, kedy sa kumulujú sociálne problémy. V súčasnej dobe sa neustále zvyšuje počet ľudí, ktorí sú odkázaní na pomoc štátu, nachádzajú sa v sociálnej a hmotnej núdzi a nie sú schopní riešiť svoje problémy bez pomoci inej zainteresovanej osoby, alebo inštitúcie“ (Schavel, Oláh 2008, s. 28).

Faktory vplývajúce na život jednotlivca so špecifickým sociálnym problémom komplikujúcim jeho život môžeme deliť podľa viacerých hľadísk. Pre odborníkov zaoberajúcich sa problematikou pomoci jednotlivcom so sociálnymi problémami, ako sú sociálni andragógovia, špeciálni pedagógovia, sociálni pracovníci, sociálni pedagógovia, psychológovia, vychovávatelia a iní, je určujúca znalosť jednotlivých faktorov pôsobiach na sociálne znevýhodneného, sociálne handicapovaného, sociálne nepripraveného, či sociálne deprivovaného jednotlivca. Práve táto znalosť je nosná pri ich špecifickom pôsobení vo vzťahu k svojim odbornostiam vychádzajúcich z ich kvalifikácie a kompetencií.

Kodymová, Koláčková a Kodymová (2005) dávajú do pozornosti nasledovnú kategorizáciu faktorov ktorým treba venovať zvýšenú pozornosť:

- Biologické faktory: zdravotný stav (ochorenie, zdravotné postihnutie), vrodené dispozície (dedičné vplyvy, konštitučný typ a pod.), aktuálna telesná kondícia.
- Psychologické faktory: osobnostné rysy, sebahodnotenie a sebaapojatie, aktuálny psychický stav, schopnosť riešiť problémové situácie.
- Sociálne faktory: rodinné zázemie, spoločenské postoje, príležitosti k nadväzovaniu sociálnych vzťahov a väzieb, schopnosť nadväzovať a udržať sociálne vzťahy a väzby.
- Sociálna a verejná politika: dostupnosť adekvátnych sociálnych služieb, politika zamestnanosti a trh práce, vzdelávanie, bytová politika, doprava.
- Noetické faktory: morálne a etické presvedčenie, hodnoty, zmysluplnosť vlastného života, schopnosť integrovaného vnímania životnej skúsenosti, náboženské presvedčenie.

Jedným z nástrojov, ktoré slúžia odborníkom zaoberajúcich sa problematikou zmierňovania a odstraňovania rozličných sociálnych problémov je sociálne poradenstvo. Proces poradenskej intervencie v našom prípade andragogickej poradenskej intervencie má svoje zákonitosti a zásady.

Autori Palán a Langer (2008) vymedzujú obecné zásady poradenskej intervencie nasledovne:

- Motivácia – za jednu z primárnych funkcií poradenskej intervencie považujeme neustálu priebežnú motiváciu klienta k vlastnému rozhodovaniu.

- Aktivizácia – aktivizáciu tiež chápeme ako významnú priebežnú funkciu poradenskej intervencie, kedy je klient nenásilnou formou aktivizovaný jednak pre vyšší záujem a následnú participáciu na riešení svojich problémov a zároveň participácii na procesoch vzdelávania a sebazvdelávania, získavanie, prehĺbovanie a rozširovanie svojich vedomostí, schopností a zručností.
- Apelácia na praktické využitie – nevyhnutnosť spájania vzdelávacieho procesu s praxou.
- Identifikácia prekážok – súčasťou poradenskej intervencie je spoločné nachádzanie bariér brániacich klientovi v plnohodnotnom živote v spoločnosti.
- Podpora klienta – o podpore klienta hovoríme predovšetkým v súvislosti s kritickými uzlami životnej dráhy, teda situáciami, keď sa klient ocitá v obtiažnej situácii a kde registrujeme vysoké riziko komplikácií.

Sociálne poradenstvo je vymedzené zákonom č. 448/2008 o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, respektíve zákonom č. 485/2013 ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. Sociálne poradenstvo sa uplatňuje podľa § 19 na úrovni základného sociálneho poradenstva a špecializovaného sociálneho poradenstva. Vo vzťahu k andragogickej kvalifikácii, ako aj sociálno-andragogickej profesijnej orientácii môžeme v rámci sociálneho poradenstva poukázať na andragogický potenciál v zmysle eliminácie, či dokonca odstránení sociálneho problému jednotlivca prostredníctvom edukačnej intervencie. Význam edukácie pri riešení problematiky zaoberajúcej sa sociálnymi problémami jednotlivca je nespochybniteľný. Na základe tejto skutočnosti zameriavame pozornosť na význam a postavenie andragóga v sociálno-edukačnom poradenstve.

Határ (2012, s. 115) uvádza, že „*integrováním sociálního a výchovného poradenstva do jedného kmeňového vzniká tzv. sociálno-edukačné poradenstvo. Ide o taký druh poradenstva, ktoré je zamerané na prevenciu a riešenie výlučne sociálnych a edukačných problémov klienta (v sociálno-andragogickom kontexte dospelých a seniorov), a to predovšetkým poradenskými metódami, technikami, stratégiami a nástrojmi uplatňovanými najmä v oblasti (sociálnej) andragogiky, geragogiky a sociálnej práce*“.

Prusáková (2005, s. 33) konštatuje, že „*poradenstvo vo vzdelávaní dospelých je vlastne pomoc človeku, pričom snahou poradcu je podporiť rast, rozvoj, zrelosť a lepšie uplatnenie človeka v spoločnosti*“.

Vymedzeniami dospelosti sa zaoberá mnoho vedných oblastí a disciplín. V rámci andragogiky veľmi presne definujeme dospelosť. Musíme však dodať,

že aj keď je človek v našom ponímaní dospelý, nemusí byť dostatočne sociálne vyzretý. Pritom pravé stupeň sociálnej vyzretosti je jedným z určujúcich faktorov v rámci, tak potrebnej životnej sebestačnosti a s ňou úzko spojeného uvedomenia si životnej nutnosti sebazvdelávania, seba výchovy, sebahodnotenia, a v neposlednom rade sebarealizácie a saturácie vnútorných potrieb človeka.

Gabura (2012) vymedzuje nasledovné znaky zrelosti človeka:

- občiansku a partnerskú zodpovednosť,
- ekonomickú nezávislosť,
- schopnosť napĺňať osobné záľuby,
- schopnosť prevziať životné úlohy,
- pripravenosť na partnerstvo a rodičovstvo,
- schopnosť udržiavať dlhodobé vzťahy,
- akceptáciu seba i iných ľudí,
- toleranciu a úctu k iným,
- schopnosť dávať i prijímať lásku,
- primeranú mieru frustračnej tolerancie,
- spoľahlivosť.

Vymedzené znaky zrelosti zároveň predstavujú jednotlivé možné oblasti aj andragogického pôsobenia v rámci realizácie sociálno-edukačného poradenstva.

Medzi cieľové skupiny sociálno andragogického pôsobenia patria jednotlivci, ktorých rozmanité sociálne problémy sú rôznej symptomatológie, etiológie či povahy. Rovnako sa jednotlivé sociálne problémy líšia svojim rozsahom, ako aj dosahom v rámci interpersonálnych interakcií jednotlivca. Medzi cieľové skupiny sociálno-andragogického záujmu považujeme:

- nezamestnaných jednotlivcov,
- jednotlivcov prekonávajúcich zložité hraničné životné situácie,
- jednotlivcov ovplyvnených látkovými závislosťami,
- jednotlivcov ovplyvnených nelátkovými závislosťami,
- jednotlivcov odkláňajúcich sa od žiadúceho konformného správania,
- jednotlivcov vo výkone a po výkone trestu odňatia slobody,
- migranti,
- etnické skupiny a minority,
- jednotlivcov extrémne vylúčených zo spoločnosti – bezdomovcov,
- dysfunkčné rodiny,
- ale aj pôsobenie na skupiny, či jednotlivcov so zámerom rozvoja ich sociálnych zručností a spôsobilostí.

Predmetná špecifikácia cieľových skupín sociálno-andragogického pôsobenia je ilustratívna nemožno ju chápať, ako ucelenú, či dokonca konečnú.

Sociálny andragóg môže v rámci sociálno-edukačného poradenstva využívať rozmanité prístupy, ktoré sú kategorizované na základe spôsobu a zamerania potenciálnej andragogickej-sociálno-edukačnej intervencie.

Interakčný prístup – jeho jadro tvorí zámer sociálneho poradcu upírať sa na vzťahy a komunikáciu. Jedná sa o vzťahy medzi jednotlivcom v rodinnom prostredí, vzťahy jednotlivca s priateľmi, vzťahy s autoritami, vzťahy v pracovnom prostredí a podobne. V rámci tohto prístupu vychádzame z premisy, že zvládnutie komunikácie so svojimi okolím nám uľahčí, či dokonca môže odstrániť sociálny problém jednotlivca. Je všeobecne známa skutočnosťou, že jednotlivci disponujúci s viac rozvinutou pragmatickou rovinou komunikácie sa dokážu efektívnejšie orientovať v zložitom sociálnom systéme každodenného života napriek faktu, že disponujú s istými rezervami napríklad v rovine lexikálnej, morfológickej, či gramatickej. Sociálny poradca v rámci interakčného prístupu môže využívať aj mediálne techniky samozrejme za predpokladu legitímneho zvládnutia kvalifikačných predpokladov s mediáciou súvisiacich. Bohatá slovná zásoba, schopnosť počúvať, schopnosť chápať, schopnosť vyjadriť svoje pocity a schopnosť vyjadriť svoje potreby a záujmy sú predispozície, ktoré jednotlivcovi pomáhajú pri zvládaní sociálnych problémov rôzneho charakteru a povahy.

Symptomatologický prístup – tento prístup je orientovaný na konkrétne symptómy. Na konkrétny problém sa nazerá, ako na celok. Pri uplatňovaní tohto prístupu sa nezameriavame na hľadanie príčin, ktoré viedli k súčasnému stavu. Sociálny poradca sa zameriava na rýchle a efektívne odstránenie vykazovaných nežiadúcich znakov.

Funkcionalistický prístup – orientácia tohto prístupu je zameraná na zaistenie, optimalizáciu, obnovenie, jednotlivých funkcií, ktoré sú žiaduce vo vzťahu k spoločenským požiadavkám na zdravé fungovanie konkrétnych sociálnych štruktúr (napríklad rodiny, práce, zdravia...).

Štrukturálny prístup – typickým znakom štrukturálneho prístupu je jeho orientácia, poznávanie a analýza organizačnej štruktúry sociálnej jednotky, ktorá je pre jednotlivca problematická. Predmetom záujmu sú problematické hranice jednotlivca v rámci sociálnych štruktúr, či nežiaduce sociálne štruktúry vyvolávajúce sociálne tenzie, sociálne bariéry, ba dokonca zásadným spôsobom znemožňujúce efektívne fungovanie sociálnych štruktúr. Cieľom sociálneho andragóga je edukačné pôsobenie so zreteľom na zmenu nevhodnej sociálnej štruktúry, na sociálne požadovanú a efektívnu sociálnu štruktúru.

Strategický prístup – sociálny poradca sa v rámci tohto prístupu zameriava na identifikáciu a zmenu konkrétnych dysfunkčných vzorcov fungovania jednotlivca v heterogénnych sociálnych systémoch v závislosti od charakteru a povahy problému. Sociálny poradca preberá zodpovednosť za jednotlivca, je facilitátorom jednotlivca pri redefinovaní subjektívnych cieľov, má snahu meniť nefunkčné vzorce správania a v duchu konformity má tendenciu ovplyvňovať nielen samotného jednotlivca, ale aj skupiny ľudí s ktorými je identifikovaná dysfunkčnosť spätá.

Systemický prístup – záujmom tohto prístupu je problematizovať utváraný systém, súčasťou systému determinovaného problémom sa stáva aj sociálny poradca, ktorý je v role aktívneho účastníka. Platformu pre tento prístup môžeme nájsť v radikálnom konštruktivizme, ktorý sa v ďalších etapách transformuje do sociálneho konštruktivizmu – realita je chápaná ako sociálny konštrukt. Sociálny poradca prostredníctvom príbehov dosahuje dekonštrukciu sociálneho problému a následne ju rekonštruuje. V rámci týchto procesov je žiadúca úzka spolupráca s reflektujúcim tímom, s ktorým sociálny poradca konzultuje postupy a vyvodzuje relevantné závery (voľne podľa Gaburu 2012, s. 274).

Határ (2012) uvádza nasledovné prístupy, ktoré môže sociálny andragóg využívať v rámci svojej poradenskej činnosti:

Dynamický prístup je založený na princípe podmieňovania súčasného správania minulosťou a využívaním princípu kauzality. Poradca pracuje s vnútornými psychickými silami klienta za účelom reorganizácie jeho osobnosti. Poradenský vzťah je asymetrický (lekár – pacient).

Behaviorálny prístup vychádza z predpokladu, že správanie človeka je výsledkom procesu učenia. Poradenský vzťah je edukačný (edukátor – edukant).

Experienciálny prístup sa zameriava na dosiahnutie vyššieho stavu vedomia, uvedomenie si svojich možností a schopnosť naučiť sa ich využívať. Klient si v prítomnosti poradcu uvedomuje svoje možnosti. Poradenský vzťah je emocionálny (človek – človek).

Eklektický prístup poradca využíva vo svojej práci viaceré prístupy, metódy a techniky, ktoré prispôsobuje charakteru problému a typu klienta (Gabura, Pružinská In Határ 2012, s. 116).

Vo vzťahu k vymedzeným prístupom a ich praktickej aplikácie v procese sociálno-edukačného poradenstva andragógom konštatujem, že výber prístupu je determinovaný osobnosťou poradcu, vedomosťami a schopnosťami poradcu, kompetenciami a praxou poradcu. Výber prístupu závisí aj od kompetentnosti poradcu využívať jednotlivé metódy, techniky a postupy, ktoré sú špecifické pre konkrétny prístup využívaný v procese sociálno-edukačného poradenstva. Pri výbere prístupu musíme okrem faktorov súvisiacich s poradcom sa zamerať aj na faktory, ktoré súvisia so sociálnym problémom klienta. Povaha, intenzita, symptómy, charakter problému, rozsah problému, dosah problému, príčiny vzniku problému, sociálne konzekvencie súvisiace s problémom to sú len niektoré faktory, ktoré je nutné rešpektovať pri aplikácii konkrétného prístupu. Tretí okruh faktorov sa viaže na samotného klienta – edukanta. Výber prístupu, ako aj metód a techník v rámci sociálno-edukačného poradenstva závisí od osobnosti jednotlivca, schopností jednotlivca, kapacity príjmu jednotlivca, potrieb a záujmov jednotlivca.

Sociálno-edukačné poradenstvo je významným nástrojom, prostredníctvom, ktorého informujeme jednotlivca, vzdelávame jednotlivca, vychovávame

jednotlivca, sme nápomocní pri procesoch učenia sa jednotlivca, máme potenciál sprevádzať a orientovať jednotlivca aj v rámci potreby kvalifikačného vzdelávania, rekvalifikačného vzdelávania, druhošancového vzdelávania, či záujmového vzdelávania so zámerom edukačným spôsobom eliminovať sociálny problém klienta, jeho príčiny, či dôsledky. V rámci andragogickej intervencie v procese sociálno-edukačného poradenstva participujeme pri ventilácii problému klienta, povzbudzovaní klienta, či tréningu a nácviku sociálnych zručností a spôsobilostí u klienta, pri ktorých zvládnutí predpokladáme progres jednak pri riešení sociálneho problému, tak aj využiteľných v každodennom živote s tendenciou zvýšenia kvality života jednotlivca. Pri identifikácii situácie, problému, stavu, ktorý presahuje profesijnú odbornosť andragóga respektíve jeho kvalifikáciu a kompetencie, využíva a odporúča klientovi andragóg odbornú pomoc aj iných profesionálov kvalifikovaných participovať na riešení klientovho problému, ako sú psychológovia, psychiatri, špeciálni pedagógovia, sociálni pedagógovia, sociálni pracovníci, či iní odborníci. Treba si uvedomiť, že všetci uvedení odborníci napriek svojej heterogénnej orientácii, odbornostiam kvalifikáciám, ako aj kompetenciám majú jedno spoločné, a tým je snaha o pomoc a skvalitnenie života človeku, ktorý potrebuje pomoc a nedokáže si pomôcť svojpomocne. A práve táto idea musí nutne spojiť odborníkov zaoberajúcich sa predmetnou problematikou.

Kupcová (2014, s. 7) uvádza, že „potreba spoznávať nové veci a pochopiť súvislosti medzi nimi sprevádza človeka od nepamäti. Učenie možno v tomto kontexte vnímať ako odpoveď na prebiehajúce zmeny vzťahujúce sa k jednotlivým obdobiam v živote človeka, alebo zmeny v sociálnom prostredí“.

Rovnako, ako inkluzívne vzdelávanie aj sociálno-edukačné poradenstvo rešpektuje a apeluje na zabezpečenie rovnakých šancí na vzdelávanie, je zamerané na identifikáciu, elimináciu a odstránenie bariér, ako v procese vzdelávania, tak aj v procese integrácie jednotlivca medzi majoritnú spoločnosť. Nezriedka sú v procese sociálno-edukačného poradenstva uplatňované princípy inklúzie a optika je zameraná aj na jednotlivcov, ktorým hrozí sociálne vylúčenie či marginalizácia. Je nevyhnutnosťou, aby sme rôznorodosť vnímali, ako prirodzenú súčasť heterogénneho sveta. Potenciál sociálno-edukačného poradenstva zameraného na dospelých jednotlivcov identifikujeme aj v rámci inkluzívneho vzdelávania. Andragogická intervencia v rámci sociálno-edukačného poradenstva môže byť zameraná na rodinných príslušníkov jednotlivca v procese inkluzívneho vzdelávania, ako aj dospelých jednotlivcov so špeciálnymi edukačnými či sociálnymi potrebami. Rovnako, ako v rámci sociálno-edukačného poradenstva, tak aj v procese inkluzívneho vzdelávania je subjektívny pocit úspechu, radosť z kooperácie, spokojnosť pri participácii na riešení problémových úloh, saturácia individuálnych potrieb či rozvoj záujmov základným stavebným kameňom, ktorý je nevyhnutný aj vo vzťahu jednotlivca k vzdelávaniu sa v budúcnosti. V súčasnom

neustále sa meniacom, dynamickom a turbulentnom svete je totiž otázka celoživotného vzdelávania, otázkou existenčnou.

Záverom dodávam, že proces učenia sa a proces vývoja osobnosti spolu úzko súvisia. Nie každý proces učenia sa je činiteľom vývoja. Je nemožné si, ale predstaviť vývoj bez účasti na učení sa, pretože iba vďaka procesom tohoto druhu sa mobilizujú potenciálne možnosti človeka. Teoretické východiská, tohto príspevku sú výsledkom skúmania v rámci výskumnej úlohy VEGA č.1/0581/16 „Andragogická etika v teórii edukácie dospelých.“

Zoznam bibliografických odkazov

- GABURA, J. 2012. *Teória rodiny a proces práce s rodinou*. Bratislava: IRIS. ISBN 978-80-89256-95-2.
- GABURA, J. 2013. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. Bratislava: IRIS. ISBN 978-80-89238-92-7.
- HATÁR, C. 2012. *Sociálna andragogika*. Nitra: UKF Nitra. ISBN 978-80-558-0037-0.
- KUPCOVÁ, V. 2014. *Záujmové vzdelávanie dospelých z aspektu kvality*. Banská Bystrica: Bellanum, Vydavateľstvo UMB. ISBN 978-80-557-0744-0.
- MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. 2005. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.
- PALÁN, Z., LANGER, T. 2008. *Základy andragogiky*. Praha: UJAK. ISBN 978-80-86723-58-7.
- PRUSÁKOVÁ, V. 2005. *Základy andragogiky*. Bratislava: Gerlach print. ISBN 80-89142-05-2.
- SCHAVEL, M., OLÁH, M. 2008. *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety. ISBN 80-8068-487-1.
- Zákon č. 448/2008 o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 485/2013 ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Názov: **DILEMY INKLUZÍVNEHO PROCESU V EDUKÁCI SO ZAMERANÍM
NA SOCIALIZÁCIU OSÔB SO ŠPECIÁLNYMI POTREBAMI**
Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej multiodborovej konferencie
17. – 18. september 2015, Prešov

Editorky: PaedDr. Lucia Hrebeňárová, Ph.D.
Mgr. Jana Kožárová, PhD.

Recenzenti: prof. PhDr. Viktor Lechta, PhD.
doc. PhDr. Věra Vojtová, Ph.D.

Vydavateľ: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2015
Vydanie: prvé, 2015
Rozsah: 432 s.
Formát: B5
Návrh obálky: PaedDr. Veronika Palková, PhD.
Sadzba: Mgr. Gabriela Felix
Tlač: Grafotlač, s. r. o., Prešov
Náklad: 250 ks

Za jazykovú úpravu abstraktov zodpovedajú ich autori.

© Prešovská univerzita v Prešove

ISBN 978-80-555-1423-9